

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การประเมินคุณภาพการศึกษาของการศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถวัดได้จากผลผลิตทางการศึกษา ซึ่งอาจบ่งชี้ได้หลายรูปแบบ เช่น คะแนนการทดสอบตามมาตรฐานระดับชาติ (National Test) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ความพึงพอใจของผู้ปกครอง หรือการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง นอกจากนั้นแล้ว อัตราการออกกลางคัน (Dropout Rate) ก็เป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณภาพทางการศึกษาประเด็นหนึ่ง (Mauriel, 1989, p. 31) ที่ไม่อาจมองข้ามความสำคัญไปได้ เพราะนักเรียนที่ออกกลางคันต้องประสบกับปัญหาในการรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ก่อให้เกิดผลเสียต่อสังคมและประเทศชาติด้วย อันเป็นความสูญเสียทางทุนทางสังคม และการพัฒนาสังคมและประเทศชาติในอนาคต (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2540, หน้า 1)

จากผลจากการสำรวจสภาวะการเด็กไทยในรอบปี พ.ศ. 2548 - 2549 ที่กล่าวมานี้ บ่งชี้ให้เห็นแนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาหรือสภาวะการเด็กด้านต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันเป็น “ชุดของปัญหา” เช่น กรณีเด็กดื่มสุรามากก็มักมีอัตราเด็กเสพยาเสพติดและมีเพศสัมพันธ์สูงตามไปด้วย หรือมีเด็กเล่นพนันบอลมากก็มักมีอัตราการขูกรรโชก และทำร้ายร่างกายในโรงเรียนสูงตามไปด้วยเช่นกัน ดังนั้น เมื่อเด็กนักเรียนมีปัญหาารมล้อมมากก็อาจต้องออกจากโรงเรียนก่อนจบการศึกษาระดับภาคบังคับ โดยไม่ได้รับประกาศนียบัตรทางการศึกษาใด ๆ ก่อนวัยอันสมควร (อมรวิชญ์ นาครทรรพ, 2549, หน้า 32)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 3) ได้ศึกษาและสรุปผลการจัดการศึกษาภาคบังคับในช่วงที่ผ่านมา พบว่ายังมีประเด็นที่ต้องให้ความสนใจและรับผิดชอบการแก้ไขคือในประเด็นของโอกาสทางการศึกษาของนักเรียนระดับภาคบังคับ ดังนี้

1. อัตราการคงอยู่ของนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานค่อนข้างต่ำ จากการศึกษาพบว่าอัตราการคงอยู่ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในปี พ.ศ. 2531 ในจำนวนนักเรียน 100 คน มีโอกาสเรียนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 86 คน เข้าเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 65 คน และคงเหลือเรียนอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 61 คน มีเข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ม.4/ ปวช.1 จำนวน 51 คน และคงเหลือเรียนจนถึงชั้น ม.6/ ปวช. 3 ในปี 2542 คงเหลือจำนวนเพียง 44 คน หายไปถึงร้อยละ 56 คน

2. การออกกลางคันของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาในภาพรวม ปี พ.ศ. 2539-2540 มีอัตราอยู่ในช่วงร้อยละ 1.1 ถึงร้อยละ 1.3 โดยทั้ง 2 ปีชั้นที่มีอัตราส่วนการออกกลางคันมากที่สุดเท่ากัน คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในปีการศึกษา 2539 มีอัตราเท่ากับร้อยละ 1.3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในปีการศึกษา 2540 มีอัตราเท่ากับร้อยละ 1.3

3. ในปีการศึกษา 2539-2540 มีอัตราการสูญเสียค่าทางการศึกษาของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาในภาพรวมเท่ากับร้อยละ 10 และร้อยละ 8 ตามลำดับ อัตรานี้คำนวณจากจำนวนเวลาที่นักเรียนต้องเรียนเกินกว่าที่หลักสูตรกำหนดไว้เนื่องจากการช้าช้า เทียบกับระยะเวลาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร เมื่อพิจารณาเรียงลำดับ พบว่า สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ มีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ 10 ในปี พ.ศ. 2539 คงเหลือเท่ากับร้อยละ 8 ในปี พ.ศ. 2540 ส่วนสำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น และสำนักการศึกษากรุงเทพฯ มีอัตราเพิ่มขึ้นเท่ากัน โดยมีอัตราเพิ่มขึ้นเท่ากับร้อยละ 7 และร้อยละ 10 ในปี พ.ศ. 2539 เป็นร้อยละ 11 ในปี พ.ศ. 2540 แสดงว่านักเรียนระดับประถมศึกษาใช้ระยะเวลาเรียนเกินกว่าเวลาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

ปัญหาการออกกลางคัน ถือได้ว่าเป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดความสูญเสียค่าทางการศึกษาที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศในอนาคตในระยะยาว เพราะเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อตัวนักเรียนเอง และผลกระทบต่อประเทศชาติ เพราะจะก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีกหลายประการ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ 2540, หน้า 1) ดังเช่น

1. นักเรียนขาดความรู้และทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการประกอบอาชีพ ทำให้ไม่มีงานทำหรือทำงานที่มีผลตอบแทนต่ำ เมื่อมองในภาพรวมจะทำให้สัดส่วนประชากรที่เป็นแรงงานไร้ฝีมือที่มีรายได้ต่ำในสัดส่วนที่มาก ก็จะทำให้รายได้ต่อหัวของประชากรลดลง และส่งผลกระทบต่อพัฒนาเศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศโดยตรง (Rumberger, 1987, p. 103)

2. ขาดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนให้ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกกลางคันในช่วงที่เป็นวัยรุ่น มักมีสาเหตุจากการมีความประพฤติไม่ค่อยดี เช่น การเสพยาเสพติด การเสพล้อลามก การมีเพศสัมพันธ์จนตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร การเล่นการพนัน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่อสุขภาพอนามัยในระยะยาว ดังนั้น หากมีอัตราการออกกลางคันสูง จำนวนประชากรที่มีปัญหาเรื่องสุขภาพก็จะมีมากขึ้นตามไปด้วย

3. มีโอกาสที่จะเป็นบุคคลที่เป็นปัญหาของสังคม เพราะผู้ที่ออกกลางคันอาจจะถูกชักนำให้ไปร่วมก่อเหตุอันเป็นปัญหาต่อสังคม เช่น การลักเล็กขโมยน้อย การวิ่งราว การปล้นฆ่า ข่มขืน ดังนั้น การออกกลางคันของนักเรียนก่อนวัยอันควรอาจส่งผลกระทบต่อความสงบสุขของสังคมด้วยการก่อปัญหาทางอาชญากรรมเพิ่มมากขึ้น

การออกกลางคันเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับโอกาสทางการศึกษาของนักเรียนในวัยเรียน จากตัวเลขเมื่อสิ้นปีการศึกษา 2548 พบว่านักเรียนในวัยการศึกษาภาคบังคับ (ป. 1 – ม.3) ซึ่งมีอายุระหว่าง 6 – 14 ปีมีจำนวนทั้งหมด 6,622,876 คน คงอยู่เมื่อสิ้นปีการศึกษา 2548 จำนวน 6,544,396 คน คิดเป็นร้อยละ 98.82 ของประชากรนักเรียนวัยการศึกษาภาคบังคับทั้งหมด และเป็นเด็กนักเรียนที่ออกกลางคันในปีการศึกษา 2548 รวมถึง 78,480 คน คิดเป็นร้อยละ 1.18 แยกเป็นระดับประถมศึกษา 29,703 คน คิดเป็นร้อยละ 0.45 และมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 48,777 คน คิดเป็นร้อยละ 0.74 ในจำนวนนักเรียนที่ออกกลางคันทั้งหมดนี้จำแนกออกตามสาเหตุได้ 9 ประการคือ ฐานะยากจน มีปัญหาครอบครัว สมรสแล้ว มีปัญหาในการปรับตัว ถูกจับเพราะต้องคดีความ เจ็บป่วยหรือได้รับอุบัติเหตุ อพยพตามผู้ปกครอง หาเลี้ยงครอบครัว และกรณีอื่น ๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550, หน้า 18-20)

เมื่อศึกษาข้อมูลนักเรียนออกกลางคันในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า ในปีการศึกษา 2549 ที่มีนักเรียนในระดับนี้ทั้งหมด จำนวน 952,634 คน มีนักเรียนออกกลางคันด้วยสาเหตุต่าง ๆ จำนวนรวม 52,274 คน คิดเป็นร้อยละ 5.49 จากข้อมูลดังกล่าวนี้ กษมา วรวรรณ อยุธยา (2550, หน้า 32) ได้สรุปว่ามีเด็กในวัยเรียนที่ยังไม่ได้เข้าเรียนในระดับการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวนมากขึ้น ในจำนวนนี้สามารถจำแนกออกได้เป็น 4 กลุ่มคือ 1) ไม่เคยเข้าเรียนเลย มีประมาณ 29,000 คน 2) เด็กออกกลางคันหรือทำงาน 3) เด็กย้ายถิ่นตามผู้ปกครองแล้วอาจมีปัญหาระบบการส่งต่อ และ 4) เด็กที่พฤติกรรมมีปัญหาทางการเรียน ซึ่งเด็กในกลุ่มที่ 2 - 4 มีจำนวนมากกว่าแสนคน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหานี้ จึงกำหนดเป้าหมายไว้ว่าภายในระยะเวลา 3 ปีจะต้องจัดการศึกษาให้ทั่วถึงให้แก่เด็กที่ยังตกหล่นจากการศึกษาภาคบังคับให้ได้เข้าเรียนทั้งหมดร้อยละ 100 โดยจะนำเสนอแผนยุทธศาสตร์ 3 ปีให้เด็กเรียนการศึกษาภาคบังคับทั้งหมดนำเข้าสู่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อขอความเห็นชอบในการสร้างโรงเรียน การเพิ่มอัตราครู ตลอดจนการขอความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน

สำหรับในสถานการณ์การออกกลางคันของนักเรียนในปีการศึกษา 2550 พบว่ามีนักเรียนออกกลางคันตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายรวม 119,626 คน คิดเป็นร้อยละ 1.40 ของนักเรียนทั้งหมด 8,513,828 คน เป็นนักเรียนชาย 69,244 คน เป็นหญิง 50,382 คน โดยแยกออกตามสาเหตุได้ตามลำดับ ดังนี้ ฐานะยากจน 39,700 คน อื่น ๆ 30,474 คน อพยพตามผู้ปกครอง 18,133 คน มีปัญหาครอบครัว 7,403 คน หาเลี้ยงครอบครัว 5,114 คน สมรส 4,898 คน เจ็บป่วย/อุบัติเหตุ 1,052 คน และต้องคดีหรือถูกจับ 252 คน

เมื่อจำแนกจำนวนนักเรียนออกกลางคันตามเขตพื้นที่การศึกษา ปรากฏว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต 1 มีจำนวนนักเรียนออกกลางคันมากที่สุด จำนวน 2,448 คน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 1 จำนวน 2,265 คน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ศรีสะเกษ เขต 2 จำนวน 1,956 คน น้อยที่สุดได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาน่าน เขต 2 จำนวน 17 คน

เมื่อพิจารณาเป็นระดับช่วงชั้นพบว่า มีนักเรียนออกกลางคันเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนนักเรียนที่ออกกลางคันในแต่ละระดับชั้นจากมากไปหาน้อยตามลำดับ ดังนี้ ระดับช่วงชั้นที่ 3 (มัธยมศึกษาตอนต้น) จำนวน 52,001 คน คิดเป็นร้อยละ 42.40 ระดับช่วงชั้นที่ 4 (มัธยมศึกษาตอนปลาย) 22,422 คน คิดเป็นร้อยละ 18.28 ระดับช่วงชั้นที่ 2 (ประถมศึกษาปีที่ 4 - 6) 18,938 คน คิดเป็นร้อยละ 15.44 ระดับช่วงชั้นที่ 1 (ประถมศึกษาปีที่ 1 - 3) 17,520 คน คิดเป็นร้อยละ 14.28 และระดับอนุบาล 11,771 คน คิดเป็นร้อยละ 9.60

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่านักเรียนที่ออกกลางคันในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีร้อยละของการออกกลางคันมากกว่าระดับชั้นอื่น ๆ และสูงถึงร้อยละ 42.40 ของนักเรียนที่ออกกลางคันทั้งหมด ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลเฉพาะระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในระดับจังหวัด พบว่า จังหวัดยะลา มีนักเรียนออกกลางคันมากที่สุด จำนวน 948 คน คิดเป็นร้อยละ 7.91 ของนักเรียนออกกลางคัน รองลงมาได้แก่ จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 7,260 คน คิดเป็นร้อยละ 7.82 จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 11,360 คน คิดเป็นร้อยละ 6.05 จังหวัดอุดรธานี จำนวน 13,595 คน คิดเป็นร้อยละ 5.59 จังหวัดสกลนคร จำนวน 14,425 คน คิดเป็นร้อยละ 4.98 จังหวัดสตูล 8,842 คน คิดเป็นร้อยละ 4.82 จังหวัดราชบุรี จำนวน 12,407 คน คิดเป็นร้อยละ 4.76 จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 15,125 คน คิดเป็นร้อยละ 4.74 จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 9,805 คน คิดเป็นร้อยละ 4.68 และจังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 12,239 คน คิดเป็นร้อยละ 4.64

แต่เมื่อพิจารณาเป็นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ปรากฏว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ที่มีนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นออกกลางคันมากที่สุด 10 อันดับแรกดังนี้คือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 7.91 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 2 จำนวน 568 คน คิดเป็นร้อยละ 7.82 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต 1 จำนวน 687 คน คิดเป็นร้อยละ 6.05 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2 จำนวน 760 คน คิดเป็นร้อยละ 5.59 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 3 จำนวน 719 คน คิดเป็นร้อยละ 4.98 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสตูล จำนวน 426 คน คิดเป็นร้อยละ 4.82 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ราชบุรี เขต 2 จำนวน 590 คน คิดเป็นร้อยละ 4.76 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสาคร จำนวน 717 คน คิดเป็นร้อยละ 4.74 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช จำนวน 459 คน คิดเป็น

ร้อยละ 4.68 และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 2 จำนวน 568 คน คิดเป็นร้อยละ 4.64

ปัญหาการออกกลางคันที่ปรากฏเป็นปัญหาสำคัญที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดให้เป็นจุดเน้นสำคัญในกลยุทธ์ด้านการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของประชากรวัยเรียนอย่างกว้างขวางและทั่วถึง โดยในปีงบประมาณ 2551 สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาทุกแห่งจะต้องเพิ่มอัตราการเข้าเรียนการศึกษาภาคบังคับ และอัตราการเรียนต่อชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 และมัธยมศึกษาปีที่ 4 ลดอัตราการตกหล่นและการออกกลางคัน โดยจัดทำข้อมูล เกี่ยวกับสถานะปัจจุบันและเป้าหมายการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม การพัฒนานวัตกรรม การจัด การศึกษาเพื่อแก้ปัญหาและส่งเสริมการศึกษาทางเลือก ให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียนกลุ่มเสี่ยงให้ได้ เรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดเป้าหมาย ให้ทุกสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ต้องเร่งนำเด็กที่ตกหล่นและออกกลางคันกลับเข้าสู่ระบบ โรงเรียนให้ได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนนักเรียนที่ออกกลางคันทั้งหมดในปีปัจจุบัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550 ก) จึงนับว่าเป็นภาระ อันหนักของสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาทุกแห่งที่จะดำเนินการให้สำเร็จได้ถ้าไม่ทราบปัจจัยที่แท้จริงอันเป็นสาเหตุของ การออกกลางคันของนักเรียนกลุ่มนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550, หน้า 35-42)

สิทธิพร ประวัตรุ่งเรือง (2545, หน้า 46) ศึกษาเรื่องการทำความเข้าใจการออกกลางคัน ในโรงเรียนเอกชนในประเทศไทย ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะกรณีศึกษาที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อตรวจสอบปัจจัย กระบวนการ และการรับรู้เกี่ยวกับการออกกลางคันของนักเรียน โรงเรียน เอกชนในประเทศไทย ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพปีที่ 1 รวมถึงเหตุผลของการออกกลางคันตาม การรับรู้ของผู้ปกครอง ครู และทีมงานของโรงเรียน ผลการศึกษาพบว่าโรงเรียนมีอัตราการออก กลางคันของนักเรียนสูงในโรงเรียนทุกประเภท ส่วนปัจจัยเสริมของการออกกลางคันจำแนกออก ได้เป็น 4 กลุ่มคือ ภูมิหลังครอบครัว ลักษณะส่วนตัวของนักเรียน ปัจจัยภายในโรงเรียน และปัจจัย ภายนอกโรงเรียน กล่าวคือนักเรียนที่อาศัยอยู่กับผู้ปกครองเดี่ยวหรือครอบครัวที่สอง และมีประวัติ การเข้าชั้นมี โอกาสที่จะออกกลางคันสูง นอกจากนั้นยังพบว่าเพื่อนมีอิทธิพลสำคัญต่อการนำไปสู่ การมีพฤติกรรมเสี่ยง และออกกลางคัน รวมถึงการถูกกดขี่รังแกและปัญหาเกี่ยวกับระเบียบวินัย เป็นสาเหตุสำคัญของการออกกลางคันในปีแรก

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ปัญหาการออกกลางคันของนักเรียนระดับการศึกษาภาคบังคับ ที่มีแนวโน้มสูงขึ้นนี้ เป็นปัญหาที่เกิดทั้งจากตัวนักเรียน ครอบครัว โรงเรียน และครู รวมไปถึง สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม คำถามที่สำคัญคือการออกกลางคันในอัตราที่ค่อนข้างสูง

นี้สะท้อนสภาพปัญหาโดยรวมของประเทศหรือเป็นปัญหาเฉพาะพื้นที่ และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นหรือลดลงในอนาคตอย่างไร (ดาว มงคลสมัย, 2543, หน้า 1-2) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาการออกกลางคันของนักเรียนตามระดับช่วงชั้นจะพบว่านักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 หรือนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จะมีอัตราการออกกลางคันสูงที่สุดถึง 48,777 คน คิดเป็นร้อยละ 62.15 ของนักเรียนที่ออกกลางคันทั้งหมด ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงตระหนักถึงความสำคัญของปัญหา และต้องการที่จะศึกษาโมเดลเชิงสาเหตุของการออกกลางคันของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งเป็นช่วงชั้นสุดท้ายของการศึกษาภาคบังคับ เพื่อนำข้อค้นพบที่ได้ไปป้องกันและแก้ปัญหาให้นักเรียนที่ออกกลางคันในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุการออกกลางคันของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อตรวจสอบโมเดลเชิงสาเหตุการออกกลางคันของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กับข้อมูลเชิงประจักษ์

คำถามของการวิจัย

1. โมเดลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกกลางคันของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยปัจจัยใดบ้าง
2. โมเดลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกกลางคันของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ละปัจจัยมีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุในทิศทางใด

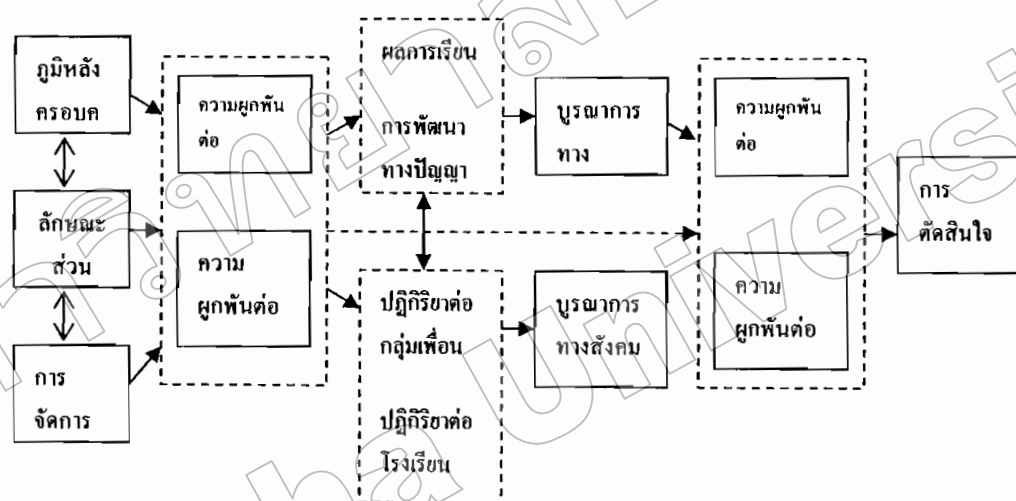
กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสาเหตุของการออกกลางคันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยสังเคราะห์จากแนวคิดและทฤษฎีดังนี้

จากการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกกลางคันเป็นปัญหาที่มีสาเหตุหลายประการ ซึ่งทฤษฎีเริ่มแรกของการออกกลางคันเป็นแนวคิดของ ทินโต (Tinto, 1975, p. 91) ที่ได้เสนอทฤษฎีปฏิกริยาของทินโต (Tinto's Interactionalist Theory) ที่แสดงปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจการออก

กลางคั่นของนักเรียน ซึ่งเป็นรูปแบบที่เชื่อมโยงคุณลักษณะของแต่ละบุคคลกับสถาบัน โดยอธิบายว่ามีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกกลางคั่นของนักเรียนหลายปัจจัย ประกอบด้วย ภูมิหลังของครอบครัว ลักษณะส่วนบุคคลของนักเรียน และการจัดการศึกษาของโรงเรียนส่งผลต่อความผูกพันต่อเป้าประสงค์และความผูกพันต่อสถาบัน ความผูกพันทั้งสองด้านจะส่งผลไปยังระบบทางวิชาการ คือ ผลการเรียน และการพัฒนาทางสติปัญญาและระบบสังคม ได้แก่ ความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนและความสัมพันธ์กับ โรงเรียน

ระบบทางวิชาการจะส่งผลต่อการบูรณาการทางวิชาการ ส่วนระบบสังคมจะส่งผลต่อการบูรณาการทางสังคม แล้วจะส่งผลต่อไปยังความผูกพันต่อเป้าประสงค์และความผูกพันต่อสถาบัน และสุดท้ายจะส่งผลไปยังการตัดสินใจที่จะออกกลางคั่นในที่สุด ดังที่แสดงในภาพที่ 1

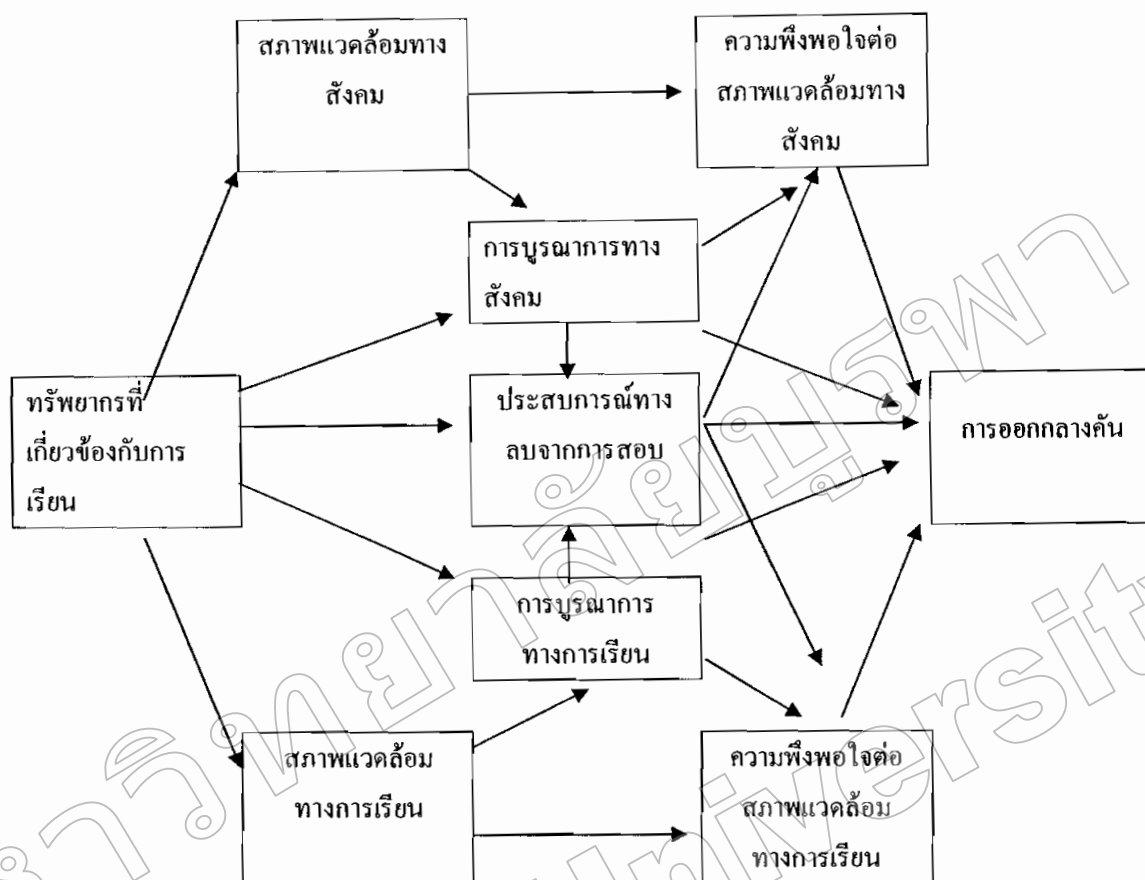

ภาพที่ 1 ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ของทินโต (Tinto's Interactionalist Theory)

มุนโร (Munro, 1981, p. 133) ได้นำโมเดลของ ทินโต ไปทดสอบด้วยสถิติการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ จากกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการศึกษาในระยะยาวจากปี พ.ศ. 2515 ทำให้เกิดโมเดลเชิงสาเหตุของการออกกลางคั่นขึ้น โดยพบว่าลักษณะของนักเรียนก่อนเข้าวิทยาลัยสามารถทำนายการบูรณาการทางสถาบันได้ แต่ไม่ส่งผลโดยตรงต่อการออกกลางคั่น ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการของนักเรียนไปสู่สภาพแวดล้อมทางวิชาการมีผลสำคัญต่อการออกกลางคั่นมากกว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการไปสู่สภาพแวดล้อมทางสังคม ความผูกพันของนักเรียนไปสู่เป้าประสงค์ที่จะสำเร็จการศึกษาส่งผลทางบวกต่อการตัดสินใจที่จะคงอยู่ในโรงเรียน

แอสติน (Astin, 1984, p. 300) ได้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับการออกกลางคันว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกกลางคันของนักเรียนขึ้นอยู่กับภูมิหลังส่วนบุคคล และประสบการณ์ทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีอิทธิพลต่อระดับการคงอยู่ของนักเรียนด้วยเช่นกัน จากการวิเคราะห์ด้วยสมการถดถอยพหุคูณด้วยตัวแปรคุณลักษณะ 53 ตัวแปร จากตัวแปรเริ่มต้นครั้งแรก 110 ตัวแปร พบว่า ปัจจัยทำนายที่ดีที่สุดคือผลการเรียนของนักเรียน และความสามารถทางวิชาการ นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยนำเข้าที่มีอิทธิพลต่อการออกกลางคัน ได้แก่ ระดับความต้องการ ภูมิหลังทางศาสนา สภาพการเงิน นิัยการเรียนรู้ และระดับการศึกษาของผู้ปกครอง และแนวโน้มการออกกลางคันต่ำเกี่ยวข้องกับการเป็นทั้งคนเชื้อชาติขาวและคนตะวันตก การเป็นตัวแทนที่ชนะการแข่งขันจดหมายของโรงเรียน และการวางแผนเข้าเรียนต่อมากกว่าหนึ่งโรงเรียน และรวมถึงเพื่อนร่วมชั้นเรียนด้วย (Astin, 1984, p. 297; Chamberlin, 2006, pp. 5-6)

เคอร์รี่ (Curry, 2001, p. 3) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการออกกลางคันของนักศึกษามหาวิทยาลัยอาฮัส (University of Aarhus) โดยดัดแปลงโมเดลของ ทินโต เสียใหม่ให้สอดคล้องกับการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) ด้วยตัวแปรสังเกตได้ที่เริ่มต้นด้วยตัวแปรทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการเรียนส่งผลไปยังสภาพแวดล้อมทางสังคม การบูรณาการทางสังคม ประสบการณ์ทางลบจากการสอบ การบูรณาการทางวิชาการและสภาพแวดล้อมทางการเรียน จากสภาพแวดล้อมทางการเรียนส่งผลไปยังการบูรณาการทางการเรียน การบูรณาการทางการเรียน ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียนและส่งผลไปยังการออกกลางคัน ดังที่แสดงในภาพที่ 2

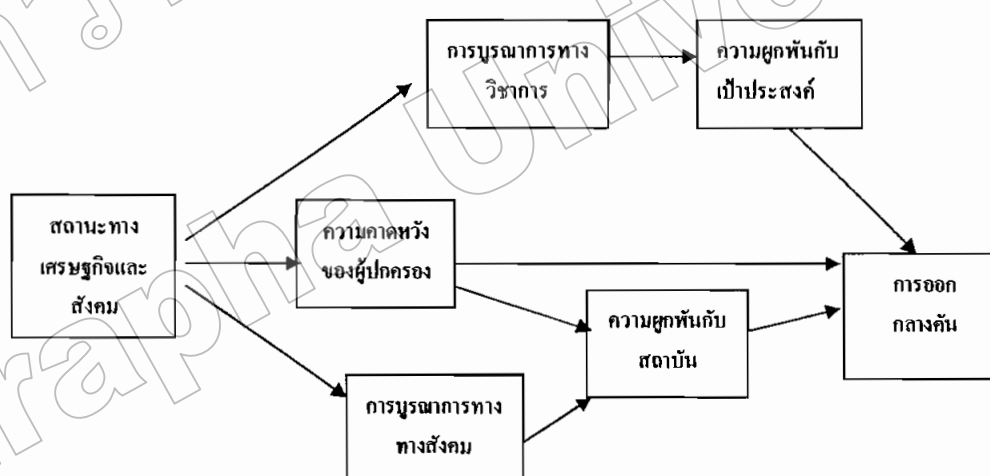
ภาพที่ 2 โมเดลการออกกลางคันของเคอร์รี่

จากทฤษฎีและงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยได้ประยุกต์กรอบแนวคิดของ ทิน โต (Timio) ที่ปรากฏว่า ภูมิหลังของครอบครัว ลักษณะส่วนบุคคลของนักเรียน และการจัดการศึกษาของโรงเรียนส่งผลต่อความผูกพันต่อเป้าหมายและความผูกพันต่อสถาบัน และความผูกพันต่อเป้าหมายและความผูกพันต่อสถาบันมีอิทธิพลต่อการออกกลางคัน แนวคิดของ มุนโร (Munro) ที่กล่าวว่า การบูรณาการทางสถาบันส่งผลโดยตรงต่อการออกกลางคัน และการบูรณาการของนักเรียน ผ่านสภาพแวดล้อมทางวิชาการมีผลต่อการออกกลางคัน แนวคิดของ แอสติน (Astin) ที่กล่าวว่า ปัจจัยนำเข้าที่มีอิทธิพลต่อการออกกลางคัน ได้แก่ ระดับความต้องการหรือความคาดหวัง สถานะทางการเงิน และระดับการศึกษาของผู้ปกครอง และแนวคิดของ เคอร์รี่ (Curry) ที่พบว่า ปัจจัยการบูรณาการทางวิชาการและสภาพแวดล้อมทางการเรียนส่งผลต่อการออกกลางคัน โดยการบูรณาการทางการเรียน ส่งผลต่อความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียนและส่งผลไปยังการออกกลางคัน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาบูรณาการเป็นกรอบความคิด

ในการวิจัยด้วยปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกกลางคัน ประกอบด้วย สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความคาดหวังของผู้ปกครอง การบูรณาการทางวิชาการ การบูรณาการทางสังคม ความผูกพันกับ เป้าประสงค์ และความผูกพันกับสถาบัน ซึ่งปัจจัยของการออกกลางคันที่กล่าวมานี้มีความสัมพันธ์ เชิงสาเหตุต่อกันตามลำดับดังนี้

1. สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมส่งผลต่อการบูรณาการทางวิชาการ ความคาดหวังของผู้ปกครอง ความผูกพันกับสถาบัน และการบูรณาการทางสังคม
2. ความคาดหวังของผู้ปกครองส่งผลต่อ การบูรณาการทางสังคม และความผูกพันกับสถาบัน
3. การบูรณาการทางวิชาการส่งผลต่อความผูกพันกับเป้าหมาย
4. การบูรณาการทางสังคมส่งผลต่อความผูกพันกับสถาบัน
5. ความคาดหวังของผู้ปกครอง ความผูกพันกับเป้าหมาย และความผูกพันกับสถาบัน มีอิทธิพลต่อการออกกลางคัน

ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการออกกลางคันของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สามารถแสดงเป็นแผนภาพ ได้ดังที่แสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 กรอบความคิดในการวิจัย เรื่อง โมเดลเชิงสาเหตุของการออกกลางคันของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สมมติฐานของการวิจัย

จากกรอบความคิดในการวิจัยที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยจึงได้นำปัจจัยทั้งหมดมากำหนดเป็นสมมติฐานของการวิจัยเพื่อการทดสอบสมมติฐานดังนี้

1. สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม มีอิทธิพลผ่านการบูรณาการทางวิชาการ ความผูกพันกับเป้าประสงค์ และอ้อมผ่านความคาดหวังของผู้ปกครอง การบูรณาการทางสังคม และความผูกพันกับสถาบัน ไปยังการออกกลางคัน
2. ความคาดหวังของผู้ปกครองมีอิทธิพลโดยตรงและมีอิทธิพลอ้อมผ่านความผูกพันกับสถาบัน ไปยังการออกกลางคัน
3. การบูรณาการทางวิชาการมีอิทธิพลอ้อมผ่านความผูกพันกับเป้าประสงค์ ไปยังการออกกลางคัน
4. การบูรณาการทางสังคมมีอิทธิพลผ่านความผูกพันกับสถาบัน ไปยังการออกกลางคัน
5. ความผูกพันกับเป้าประสงค์มีอิทธิพลทางตรงไปยังการออกกลางคัน
6. ความผูกพันกับสถาบันมีอิทธิพลทางตรงไปยังการออกกลางคัน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้โมเดลเชิงสาเหตุของการออกกลางคันของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งทำให้ทราบลำดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออกกลางคันตามลำดับของตัวแปรที่นำมาศึกษา เพื่อนำไปสู่การอธิบายถึงสาเหตุของการออกกลางคันที่มีความซับซ้อน
2. นำข้อความรู้ที่ได้ไปใช้ในการกำหนดนโยบายและแนวทางในการแก้ปัญหาการออกกลางคันของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในระดับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และ โรงเรียนที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาตัวแปรต้นและตัวแปรตาม จำนวนรวม 7 ตัวแปร ดังนี้
  - 1.1 ตัวแปรต้น เป็นการศึกษาปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการออกกลางคันของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย 6 ตัวแปร ดังนี้ 1) สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม
  - 2) ความคาดหวังของผู้ปกครอง 3) การบูรณาการทางสังคม 4) การบูรณาการทางวิชาการ
  - 5) ความผูกพันกับเป้าประสงค์ และ 6) ความผูกพันกับสถาบัน

1.2 ตัวแปรตาม คือการออกกลางคันของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วประเทศ ทั่วประเทศ ในกลุ่มที่มีแนวโน้มที่มีโอกาสเสี่ยงต่อการออกกลางคันอย่างสมบูรณ์ จำนวน 51,560 คน ปีการศึกษา 2550 ทั้งในโรงเรียนที่จัดการศึกษาในช่วงชั้น ที่ 1 – 3 (โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาเดิม) และช่วงชั้นที่ 3 – 4 (โรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษาเดิม) ที่มีพฤติกรรมกรขาดเรียนและมีพฤติกรรมเสี่ยงอื่นประกอบด้วย ได้แก่ ถูกจับเพราะต้องคดีความหรือถูกคุมตัวในสถานพินิจถูกคุมประพฤติ เจ็บป่วยหรือได้รับอุบัติเหตุ มีครอบครัว ตั้งครรภ์ รักษาตัวจากการติดยาเสพติด และอื่น ๆ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ออกกลางคัน ในปีการศึกษา 2550 จำนวน 200 คน ซึ่งมีจำนวนมากกว่า 5 - 10 เท่า (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) ของจำนวนตัวแปรสังเกตได้ที่มีทั้งหมด 13 ตัวแปร กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุ่มแบบจัดกลุ่ม (Cluster random sampling) โดยเลือกมาจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีอัตราการออกกลางคันสูงในแต่ละภูมิภาคมาภูมิภาคละ 1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เป็น 5 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขตละ 40 คน ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยนักเรียน ครูที่ปรึกษา และผู้ปกครองของนักเรียน กลุ่มละ 200 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 600 คน

3. ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยตัวแปรเหตุที่มีอิทธิพลต่อการออกกลางคันของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ตามลักษณะของสมการโครงสร้าง มีตัวแปรแฝง จำนวนทั้งหมด 7 ตัวแปรและประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 13 ตัวแปร ดังนี้

3.1 สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ประกอบด้วย ตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร ได้แก่ การศึกษาของผู้ปกครอง และรายได้ของครอบครัว

3.2 ความคาดหวังของผู้ปกครอง เป็นตัวแปรแฝงที่มีตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัวแปร

3.3 การบูรณาการทางวิชาการ ประกอบด้วย ตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร ได้แก่ ผลการเรียนรู้เฉลี่ย และการพัฒนาทางสติปัญญาของนักเรียน

3.4 การบูรณาการทางสังคม ประกอบด้วย ตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัวแปร ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนนักเรียน และการติดต่อสื่อสารกับครู

3.5 ความผูกพันกับเป้าประสงค์ ประกอบด้วย ตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร ได้แก่ ความคาดหวังของนักเรียน และคุณภาพของโรงเรียน

3.6 ความผูกพันกับสถาบัน ประกอบด้วย ตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร ได้แก่ การสอนและบุคลิกภาพของครู และสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

3.7 การออกกลางคัน เป็นตัวแปรแฝงที่มีตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัวแปร

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การออกกลางคัน (Dropout) หมายถึง แนวโน้มที่บ่งชี้โอกาสเสี่ยงที่นักเรียนจะออกจากโรงเรียนก่อนสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดการศึกษา 3 ช่วงชั้น (โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา) และ 4 ช่วงชั้น (โรงเรียนมัธยมศึกษา) ตามหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับอย่างสมบูรณ์ โดยมีลักษณะบ่งชี้จากการขาดเรียนตามระยะเวลาเป็น 3 ระดับคือ 1) เริ่มหยุดเรียนโดยไม่มีเหตุผล จาก 1 – 2 วันในแต่ละสัปดาห์ถึงติดต่อกันไม่เกิน 10 วัน 2) หยุดเรียนต่อเนื่องมากกว่า 10 วันในแต่ละเดือนจนถึงไม่เกิน 3 เดือน และ 3) หยุดเรียนต่อเนื่องมากกว่า 3 เดือนขึ้นไป วัดได้โดยการตรวจสอบพฤติกรรม การขาดเรียนของนักเรียนที่ออกกลางคัน ประกอบด้วยเหตุผลอื่น ๆ ได้แก่ ฐานะยากจน อพยพตามผู้ปกครอง มีปัญหาครอบครัว มีปัญหาในการปรับตัว หันเหถึงครอบครัว ถูกจับเพราะต้องคดีความ หรือถูกควบคุมตัวในสถานพินิจ ถูกคุมประพฤติ เจ็บป่วยหรือได้รับอุบัติเหตุ สมรสแล้วหรือตั้งครรภ์ หรือพักอาศัยจากการติดยาเสพติด วัดได้โดยใช้แบบสอบถามชนิดมาตราอันดับ (Ordinal Scale) 3 อันดับ ตั้งแต่มีแนวโน้มน้อยถึงมีแนวโน้มมาก

2. สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว (Socio-Economic Status) หมายถึง ระดับที่เป็นตัวบ่งชี้ของสถานภาพทางสังคมของครอบครัวของนักเรียนที่ออกกลางคันซึ่งสามารถวัดได้จากองค์ประกอบทางด้านการศึกษาของผู้ปกครอง และรายได้ของครอบครัว

2.1 การศึกษาของผู้ปกครอง (Parents' Education) หมายถึง ระดับการศึกษาสูงสุดของบิดามารดาหรือผู้ปกครองที่ได้รับในการศึกษาในระบบที่วัดได้จากระดับจากต่ำไปหาสูง โดยใช้แบบสอบถามชนิดมาตราอันดับ 5 ระดับ จำแนกตามลำดับตั้งแต่ “ระดับประถมศึกษา” จนถึง “ระดับสูงกว่าปริญญาตรี”

2.2 รายได้ของครอบครัว (Family Income) หมายถึง ผลรวมของรายได้ที่ผู้ปกครองของนักเรียนได้รับประจำในต่อเดือน ซึ่งสัมพันธ์สอดคล้องกับความแน่นอนของอาชีพของผู้ปกครอง วัดได้โดยใช้แบบสอบถามชนิดปลายเปิด

3. ความคาดหวังของผู้ปกครอง (Parents' Aspiration) หมายถึง ระดับความคาดหวัง

ของผู้ปกครองที่มีต่อระดับการศึกษาสูงสุดและพฤติกรรมของนักเรียน โดยการสนับสนุนด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่จะให้บรรลุผลต่าเรานั้น และมีความพึงพอใจต่อผลที่เกิดขึ้นกับตัวนักเรียนโดยวัดได้จากการสอบถามผู้ปกครอง ด้วยการใช้แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่ “คาดหวังน้อยที่สุด” ถึง “คาดหวังมากที่สุด”

4. การบูรณาการทางวิชาการ (Academic Integration) หมายถึง ผลเฉลี่ยของความสามารถทางการเรียนของนักเรียนในแต่ละปี ที่สามารถวัดได้จากผลรวมของผลการเรียนเฉลี่ยกับการพัฒนาทางสติปัญญาของนักเรียนดังนี้

4.1 ผลการเรียนเฉลี่ย หมายถึง ผลการเรียนเฉลี่ยของนักเรียนในชั้นปัจจุบันหรือชั้นสุดท้ายก่อนออกกลางคันที่วัดได้จากผลรวมหรือคะแนนเฉลี่ยของผลการเรียน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี และกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ โดยใช้แบบสอบถามชนิดปลายเปิด

4.2 การพัฒนาการทางสติปัญญา (Intelligence Development) หมายถึง ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาทางสติปัญญาของตัวนักเรียนในระหว่างการเรียนรู้ในโรงเรียนที่วัดได้โดยใช้ความคิดเห็นของนักเรียน ชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่ “มีการพัฒนาน้อยที่สุด” ถึง “มีการพัฒนามากที่สุด”

5. การบูรณาการทางสังคม (Social Integration) หมายถึง ความสอดคล้องผสมกลมกลืนกันทางความต้องการ ค่านิยม ความรับผิดชอบ และแนวปฏิบัติระหว่างนักเรียนกับเพื่อน หรือกับครู และการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันภายในโรงเรียน ซึ่งวัดได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนนักเรียน และการติดต่อสื่อสารกับครู

5.1 การเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร (Cocurriculum Participation) หมายถึง ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่โรงเรียนจัดขึ้นในเวลาหรือนอกเวลาเรียน โดยวัดได้จากความคิดเห็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่ “เข้าร่วมน้อยที่สุด” ถึง “เข้าร่วมมากที่สุด”

5.2 ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนนักเรียน (Peer Reaction) หมายถึง ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของนักเรียนกับเพื่อนที่มีลักษณะต่าง ๆ ในการแสดงออกทางพฤติกรรม วัดได้โดยใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับตั้งแต่ “มีความสัมพันธ์ น้อยที่สุด” ถึง “มีความสัมพันธ์มากที่สุด”

5.3 การติดต่อสื่อสารกับครู (Teacher Relation) หมายถึง ความคิดเห็นของนักเรียน

ที่มีต่อการแสดงออกกับตัวครูในโรงเรียน โดยวัดได้จากแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่ “มีการติดต่อน้อยที่สุด” ถึง “มีการติดต่อกมากที่สุด”

6. ความผูกพันกับสถาบัน (Institutional Commitment) หมายถึง การรับรู้ของนักเรียนที่มีต่อโรงเรียน โดยวัดได้จากความรู้สึกรักของนักเรียนที่มีต่อการสอนและบุคลิกภาพของครู และสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

6.1 การสอนและบุคลิกภาพของครู (Teacher's Teaching and Characteristics)

หมายถึง ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อความรู้ความสามารถทางการสอนและบุคลิกภาพของครู วัดได้โดยใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่ “มีความเหมาะสมน้อยที่สุด” ถึง “มีความเหมาะสมมากที่สุด”

6.2 สภาพแวดล้อมในโรงเรียน (School Environment) หมายถึง ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนเกี่ยวกับความสะอาดร่มรื่น ความสะดวก การบริการ และความปลอดภัย ที่วัดได้โดยใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่ “มีความเหมาะสมน้อยที่สุด” ถึง “มีความเหมาะสมมากที่สุด”

7. ความผูกพันกับเป้าประสงค์ (Goal Commitment) หมายถึง การรับรู้ถึงความต้องการและความรู้สึกที่มีต่อเป้าหมายของตนเอง วัดได้จากความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการรับรู้ถึงความคาดหวังของตัวนักเรียนเอง และคุณภาพของโรงเรียน

7.1 ความคาดหวังของนักเรียน (Students' Aspiration) หมายถึง ความคิดเห็นของนักเรียนและครูที่มีต่อการเรียนในระดับสูงสุดที่นักเรียนต้องการ วัดได้โดยใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่ “มีความคาดหวังน้อยที่สุด” ถึง “มีความคาดหวังมากที่สุด”

7.2 คุณภาพของโรงเรียน (School Quality) หมายถึง ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อระดับคุณภาพของโรงเรียนเกี่ยวกับการมีชื่อเสียงของโรงเรียน การเป็นที่ยอมรับของชุมชนหรือผู้ปกครอง นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและนักเรียนสามารถสอบเข้าเรียนในระดับที่สูงขึ้นว่ามีคุณภาพในระดับใด วัดได้โดยใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่ “โรงเรียนมีคุณภาพน้อยที่สุด” ถึง “โรงเรียนมีคุณภาพมากที่สุด”